

קבוצה 4: אנדרה גלן-הרשקוביץ'

"הייתי אז אישה צעירה. לא שונה מאנשים אחרים. לא טובה יותר ולא טובה פחות. החיים הותירו אותי רחוקה מהתהפוכות שהתחוללו סביבי", אומרת המורה אנדרה שנים לאחר השואה. מה הניע את אותה אישה צעירה בת 20 לשנות את מהלך חייה, שהתנהלו על מי מנוחות, ולהצטרף לשורות המחותרת שמאבקה הגדול בגרמנים נעשה במטרה להציל ילדים יהודים? מהרגע שראתה לנגד עיניה לראשונה תלמיד מושפל על ידי חוקי הגזע החליטה לפעול, ומרגע שהחלה לפעול לא הייתה מסוגלת לחדול. למאבק הזה הקדישה את חייה, וכשהייתה עולה בלילה על משכבה, לפני שנרדמה הייתה חושבת לעצמה: "עוד חמישה ילדים ניצלו, עוד חמישה ילדים לא גורשו".

אנדרה גלן, מורה בת 20 בבית ספר כללי, לא הקדישה תשומת לב רבה, כמו מרבית הבלגים, לצעדים האנטי-יהודיים ולרדיפת היהודים בארצה. יום אחד הופיע אחד מתלמידיה וטלאי צהוב על בגדיו. המראה הזה הביא למהפך הגדול. הילד עמד מולה, והחוק הגזעני שציווה על היהודים לסמן עצמם הלם בה. מיד הורתה לכל תלמידיה ללבוש סיגרים לבית הספר, על מנת לכסות את הסימן המשפיל שנכפה על היהודים. לפחות שם, בתוך כותלי בית הספר, היה הילד מוגן מההשפלה. זה היה שיעור לחיים עבור התלמידים, וכולם עשו כבקשתה.

עד מהרה לא היה די בכך כדי לספק את אנדרה הצעירה. כל מאווייה היו "להתנגד לאיוולת האין-סופית של הגזענות", כפי שכינתה אותה. היא פגשה צעירה אחרת, יהודייה בשם אידה

סטרנו, שהייתה חברה בארגון החשאי "ועדת ההגנה היהודית", וזו משכה אותה לשורות הארגון. אידה הייתה זקוקה לשותפה לא יהודייה שתסייע לה להעביר ילדים יהודים למקומות מסתור, ואנדרה הייתה זקוקה למסגרת ולארגון כדי לפעול ולעזור. אנדרה קיבלה על עצמה שם קוד, ומעתה ואילך היה שמה קלוד פורנייר. היא עזבה את בית הוריה ועברה לגור בפנימייה, שבה עבדה כמורה. במקום התבצעה פעילות הצלה נרחבת ביוזמת המנהלת של בית הספר, אודיל אובארט. 12 ילדים יהודים הוסתרו בו בזמן שבאירופה לא היה הרבה מקומות בטוחים עבור ילדים יהודים.

במאי 1943 התעוררו כולם בפחד באמצע הלילה כאשר גרמנים הופיעו בפתח הפנימייה. היה זה ערב של חג נוצרי, במקום לא היו ילדים נוצרים שכן כולם עזבו לבלות את החג בביתם, והנותרים בפנימייה היו כולם יהודים. התלמידים נגררו בכוח ממיטותיהם ונחקרו על זהותם. התלמידים נאסרו מיד והמורים נלקחו לחקירה. החוקר הגרמני הביט בפניה של אנדרה ושאל אותה בבוז: "אינך מתביישת ללמד ילדים יהודים?", והיא ענתה לו ללא היסוס: "אתה לא מתבייש לנהל מלחמה כנגד ילדים יהודים?".

אנדרה הצליחה לחמוק ממאסר, אך הלילה הזה תבע את שלו. מנהלת בית הספר ובעלה נעצרו ושולחו למחנה ריכוז בגרמניה, שם נרצחו. שניהם הוכרו על ידי יד ושם כחסידי אומות העולם.

לאחר ליל האימה עברה אנדרה בין בתיהם של תלמידיה היהודים, כדי להזהיר ולספר את שאירע. "אל תשובו לבית הספר", הורתה להם. היא ידעה שהגרמנים עלולים לשוב. עם הזמן גברה מעורבותה של המורה הצעירה. היא וחברתה היהודייה אידה סטרנו שכרו דירה בזהות בדויה, ואנדרה המשיכה את הקשר עם ארגוני ההצלה באמצעות תיבות דואר סודיות, שאחת מהן הייתה בתוך חנות עתיקות. משם עבר מידע ויצאו הנחיות, ופעילותה של אנדרה המשיכה ביתר שאת.

במשך יותר משנתיים הלכה אנדרה לבתיהם של אנשים והביטה בפניהם ובפני ילדיהם. ללא יכולת לספר להורים לאן תיקח את ילדיהם הייתה מושיטה את ידה. הילד היה אווז בידה ובידו השנייה מזוודה גדולה ובה האוצרות שאמו ארזה בדמעות. היא נהגה לשיר לילדים, וכיום היא סבורה שהילדים זוכרים את הנעימות האלה בתוך בליל תחושות הפחד ואי הוודאות המתקשרות לימים ההם. לעתים לקחה ילדים קטנים בני שנתיים ושלוש. אידה ואנדרה היו מודיעות להורים: "תארזו מזוודה, נשוב בעוד יומיים-שלושה". כשאנדרה חזרה, נהגה לשנן בראשה את השמות הבדויים של הילדים ואת כתובות המסתור, מידע שמשמעותו האמיתית הייתה חיים ומוות. בסתר הכינה רשימות עם שמותיהם האמיתיים של מאות הילדים שהיו במחבוא, מהם רבים שלא זכו לראות את הוריהם. בכך ניצלה זהותם היהודית והמשפחתית, שהייתה נתונה לחסדי הזיכרון של אנדרה, נוכח העובדה שילדים צעירים שוכחים בקלות. ההורים התחננו לדעת לאן היא לוקחת את ילדיהם, אך היא לא יכלה להסגיר את מקום המחבוא. במקרים שהסכימה לומר ההורים נשבעו שלא יגיעו למקום, אך לא עמדו בהבטחתם והיו מסתובבים סביב הבתים שבהם שוכנו ילדיהם. כאשר הלכה לאותם בתים מצאה עצמה לא פעם בעיצומה של פשיטה: כבישים חסומים, חיילים בכל פינה, משאיות ממתינות לקחת את האנשים החפים מפשע שנתפסו על ידי הגסטאפו. אנדרה חשה כי היא בת מזל, שכן תמיד הצליחה להציל כמה ילדים. היא הייתה חוצה את המחסומים, ילד אחד בעגלה ועוד שני ילדים שאחזו בידיה, ונראתה כמו אימא צעירה עמוסת ילדים. החיילים התביישו להציק לה וכך ניצלו הילדים. אך אנדרה לא חדלה לחשוב על ההורים, שבמקרים רבים לא

שרדו. כשהצליחה להעביר ילדים חשה התרוממות נפש גדולה, סיפוק אדיר. שנים לאחר השואה השוותה אנדרה את אותה תחושה לסיפוק שחוותה כאם בזמן שגידלה את ילדיה.

באחת הפעמים עצר עובר אורח את אנדרה כשלצדה פוסע ילד יהודי, ושאל בתמימות את הילד מה שמו. הילד הסתכל על אנדרה ושאל: "האם עלי לומר את שמי האמיתי או את השם הבדוי?". זה היה רגע של בהלה גדולה. אנדרה סימנה לו להיות בשקט, לא לומר דבר.

במאי 1944 נאסרה חברתה היהודייה אידה סטרנו במחנה המעצר מכלן משם נשלחו יהודים למחנה ההשמדה אושוויץ. אנדרה הייתה חייבת להסתתר, חייה היו בסכנה יותר מתמיד. אך חברתה הייתה זקוקה לה ולכן הלכה לבקר את אידה במחנה, להעניק לה רגע נוסף של אנושיות, של חברות.

המורה הצעירה אנדרה פעלה עד יומה האחרון של המלחמה, והייתה חלק מרשת מחתרית מסועפת. מרבית הילדים לא ידעו כי הם קשורים לאותה הרשת וכי חייהם ניצלו גם בזכותה של מדאם אנדרה גלן. הנרי נובק, אחד מאותם ילדים, סיפר: "לפני כעשור, בביקור עם אשתי בבריסל, בן דודי הזמין אותנו לארוחת ערב שבת במועדון יהודי. האולם היה מלא ומישהו שאל אותי אם אני מכיר את מדאם גלן. השבתי שמעולם לא שמעתי את שמה. 'בוא ואציג לך אותה', אמר. ניגשנו לשולחן, ושם ישבה גברת לא מוכרת לי. והחבר שלי אמר לה: 'גברת גלן, ברצוני להציג בפניך חבר מיישראל'. הגברת הרימה את ראשה ושאלה לשמי. 'קוראים לי הנרי נובק', אמרתי. היא נתנה בי במבט ארוך ואמרה '1059'. הייתי המום. אמרתי לה: 'סליחה, על מה את מדברת?'. 'זה היה מספר הקוד שלך בזמן המלחמה, אנחנו דאגנו לאחזקתך כשהורים שלך כבר לא היו', ענתה. מרגע זה הכל התבהר לי. התגלו לי דברים שלא ידעתי זמן רב".

שנים רבות לאחר השואה הגיעה אנדרה גלן לירושלים לכנס של ילדים שהוחבאו בבלגיה, ושם אמרה לפני כולם: "אהבתי אתכם כל כך אז, ואני עדיין אוהבת אתכם כל כך היום".

- מהי המוטיבציה למעשה ההצלה של אנדרה גלן? אילו שאיפות להצלה מופיעות בקטע?
- במה הועסקה המצילה וכיצד סייע לה הדבר במעשה ההצלה?
- מהו גילה של המצילה ובאיזה אופן יכלה עובדה זו להשפיע על מעשיה?
- כתבו לפניכם לפי קטע זה את מצבה המשפחתי של המצילה, את מעמדה ואת השתייכותה הפוליטית אם אלה מצוינים בכתוב או עולים ממנו.
- האם ישנם אנשים אחרים מלבד המצילה העיקרית שנשאו את נטל ההצלה ביום-יום?
- מהי מידת המסירות של המצילה לחיי הילדים שהצילה?
- מהו מחיר העזרה וההצלה? עד כמה הייתה המצילה מודעת לסכנה?
- אילו תחנות של בחירה אתם יכולים לזהות במהלך סיפורה של אנדרה גלן?

שאלות לדיון